

Nr 10.

Av herrar **Sandén** och **Sjödahl**, *om utredning rörande förutsättningarna för en statsunderstödd förtidspensionering av äldre arbetare såsom ett led i den allmänna arbetslöshetspolitiken.*

I diskussionen kring arbetslöshetsproblemet har ungdomsarbetslöshetsfrågan av många och lätt förklarliga skäl, som vi här icke närmare skola gå in på, kommit att intaga en dominerande plats.

För det första förtjänar det då framhållas, att ungdomsarbetslöshetens omfattning under de nuvarande förhållandena på arbetsmarknaden från statsmakternas sida ägnats ett betydligt större intresse än under tidigare rådande arbetslöshetsperioder, och detta tolka vi som ett uttryck för att man från statsmakternas sida tillfullo inser den utomordentliga fara, som en längre tids ofrivillig sysslöshet utgör för såväl den enskilda individen som för samhället. Det har också vid olika tillfällen från enskilda och organisationer, i skrivelser och genom uppvaktningar, framhållits att extraordinära åtgärder äro av nöden, såvida icke ouppskattbara framtida värden i människomaterial genom arbetslöshetens direkta och indirekta skadeverkningar skola spolieras. Vi tänka då särskilt på de framställningar och förslag i frågan, som gjorts av Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund.

Om man sålunda allmänt tycks vara överens om, att ungdomsarbetslösheten utgör ett av vår tids mest brännande sociala problem, så är uppfattningen däremot icke så ensartad, när det gäller att avgöra vilka åtgärder, som kunna vara ägnade att på ett betryggande sätt förhindra ungdomens fysiska nedbrytande och den därav hos många följdriktigt uppkomna dispositionen för andlig och moralisk depression.

Dessa åtgärder måste diskuteras med utgångspunkt från den omfattning arbetslösheten fått bland de unga. Då vi här ovan anför det intresse, som man från statsmakternas sida på sista tiden visat för att få ungdomsarbetslöshetens kvantitativa utbredning belyst, så ligger det emellertid närmast till hands att erinra om de statistiska uppgifternas begränsade möjligheter vad det gäller att avspegla läget, sådant det i verkligheten ter sig för tiotusentals arbetslösa unga människor i detta land just nu. Dock förtjänar det framhållas och understrykas, att dessa undersökningar varit och alltjämt äro av den allra största betydelse, när det gäller att lokalisera arbetslösheten geografiskt och ange dess

fördelning på olika årskullar samt sist men icke minst dess förekomst inom olika näringsgrenar och yrkesgrupper.

Om man således med stöd av de till Statens Arbetslöshetskommission insända uppgifterna från de lokala arbetslöshetsorganen försöker bilda sig en uppfattning om ungdomsarbetslöshetens omfattning, så finner man, att rapporterna för februari månad 1933 äro de enda, som i detta fall kunna ställas som vägledning, ity att man för nämnda månad företog en uppdelning av det sammanlagda antalet anmälda arbetslösa med hänsyn till arbetslöshetsklientelet's åldersfördelning. Utan att ingå på de detaljresultat, som denna undersökning visar, vilja vi anföra att av 179.507 anmälda hjälpsökande arbetslösa icke mindre än 59.317, eller 33 procent, voro i åldern 15—25 år. Hur många arbetslösa ungdomar, som av olika anledningar icke anmält sig till de lokala arbetslöshetsorganen, kan givetvis icke med bestämdhet uppskattas, men på goda grunder våga vi säga, att de säkerligen uppgå till ett eller annat tiotusental. Som vi redan framhållit skola vi icke här ingå på ungdomsarbetslöshetens geografiska och näringspolitiska fördelning och karaktär, vi tro, att denna totalsiffra talar ett tillräckligt tydligt språk för att för var och en göra klar frågans utomordentligt allvarliga läge.

Mot bakgrunden av detta är det således som man får se och värdesätta de föranstaltningar, som från statens och de enskilda kommunernas sida blivit vidtagna för att komma den arbetslösa ungdomen till hjälp. Tyvärr äro de statistiska uppgifter, som man här skulle hava anledning att åberopa, icke tillnärmelsevis så fullödiga och representativa, som de, vilka finnas att tillgå när det gäller att konstatera ungdomsarbetslöshetens befintlighet.

Genom de igångsatta statliga reserv- och beredskapsarbetena samt de statskommunala reservarbetena har helt naturligt en del av den arbetslösa ungdomen blivit hjälpt under längre eller kortare tid. Hur många av de ovan nämnda, i runt tal 60.000 arbetslösa ungdomarna under 25 år, som kommit i åtnjutande av denna hjälpform, låter sig emellertid icke konstateras för närvarande.

Omfattningen av den kontanta understödsverksamheten vad den angår den arbetslösa ungdomen kan heller icke uppskattas i sin helhet, och detsamma gäller i stort sett de anordnade så kallade reservkurserna och de under sista halvåret igångsatta arbetslägren enligt de bestämmelser om frivillig arbetstjänst, som fastställdes av 1933 års riksdag.

Svårigheterna beträffande uppskattningen av deltagarantalet i nämnda kurser och den frivilliga arbetstjänsten beror i främsta hand på det förhållandet, att klientelet i regel ständigt cirkulerar. Enligt uppgift, som inhämtats från Statens Arbetslöshetskommission i början av decem-

ber månad 1933, deltog i reservkurserna under november månad 1.464 ungdomar och vid de då pågående arbetslägren 412.

Sammanfattningsvis skulle man på denna punkt således kunna säga, att hur behjärtansvärda de olika initiativen och åtgärderna än äro, så är deras sammanlagda effekt i arbetslöshetsbekämpande syfte långt ifrån tillräckliga, och även om man kan räkna med en ytterligare men dock starkt begränsad utvidgning av exempelvis kursverksamheten och den frivilliga arbetstjänsten, så måste det dock stå klart för alla, att den enda i längden verkligt framkomliga väg, som här kan tänkas, är att öka antalet arbetstillfällen på den öppna marknaden för den ungdom, som nu saknar arbete.

Allteftersom det ekonomiska livets återhämtning från den nu så djupt gående depressionen fortgår, kan man givetvis också räkna med en ökning av antalet arbetstillfällen jämväl för ungdomen. Detta gäller då också de arbeten, som tillkomma genom statens eller kommunernas försorg. Näringslivets självläkningsprocess kommer dock av allt att döma att döma att taga så lång tid, att man icke utan vidare kan invänta dess verkningar i det avseende, som här avses. Och vad som är ännu mera värt att med kraft framhållas är, att man med all sannolikhet måste räkna med att även när ett sådant konjunkturuppsving nått sin kulmen en betydande arbetslöshet alltjämt kommer att finnas. Med andra ord: ett uppsving inom näringslivet kommer med säkerhet icke att kunna absorbera hela antalet nu arbetslösa.

Utöver vad som således kan göras för att lindra verkningarna för dagen i form av kurser och annan sådan verksamhet måste det från statsmakternas sida vidtagas åtgärder, som syfta längre och som därför måste få en mera långsiktigt betonad och rationellare karaktär.

En fråga, som ofta återkommit i diskussionen kring detta problem, är frågan om genomförandet av en förtidspensionering av äldre arbetare, för att på så sätt öka antalet arbetstillfällen för de yngre samhällsmedlemmarna.

Principiellt föreligger i själva verket icke någon skillnad, om en dylik pensionering sker med eller utan statsbidrag. Frågan får emellertid en annan innebörd, om man med en dylik åtgärd från statsmakternas sida siktar till en effektivare arbetslöshetspolitik och då alldeles särskilt om den får karaktären av ett påbud från statens sida, som är förbundet med ekonomiska utgifter för den enskilda företagaren.

Som en lämplig utgångspunkt för en diskussion kring detta problem kan man räkna med den förutsättningen, att en viss fixerad maximumålder fastställs, och att samtliga eller vissa bestämda kategorier arbetare vid uppnåendet av denna ålder pensioneras. Vilken ålder, som i detta fall kan komma ifråga, skall icke här tagas upp till prövning. Om man sedan räknar med, att pensioneringen verkar mekaniskt i den

bemärkelsen, att varje på detta sätt pensionerad arbetare ersättes med en nyanställd, så skulle på så sätt ett visst jämviktsläge uppstå, vilket skulle betyda, att antalet arbetstillfällen för de arbetslösa skulle öka proportionellt med antalet pensionerade. Detta under förutsättning, att övriga förhållanden förbli oförändrade. Erfarenhetsmässigt har man dock kunnat konstatera, att förutsättningarna för detta mekaniska verkningssätt icke äro för handen, utan att många äldre arbetare hållas kvar i arbetet av rent humanitära skäl, och att de, när de en gång sluta sin anställning, icke bliva ersatta med ny arbetskraft. Ur arbetsmarknadssynpunkt måste följaktligen detta betyda, att en förtidspensionering som ett led i en allmän arbetslöshetspolitik måste regleras med speciell hänsyn till detta och likartade förhållanden, och när vi nått dithän, faller sålunda anledningen att fortsätta diskussionen med utgångspunkt från den premiss, som här ovan gjorts.

En förtidspensionering med bidrag av statsmedel måste följaktligen regleras av närmare bestämmelser rörande möjligheterna för enskild företagare att komma i åtnjutande av för detta ändamål anvisade medel med speciell hänsyn till de förpliktelser, som i detta fall komma att krävas av den bidragsmottagande parten.

Då vi i genomförandet av en statsunderstödd förtidspensionering se ett av de effektivaste medlen för en sanering av arbetsmarknadens arbetslöshetsproblem, anse vi det vara av utomordentligt stor vikt att en omfattande och skyndsamt utredning blir vidtagen av statsmakterna, och att man då särskilt beaktar, att en dylik pensionering endast kan ske under förutsättning att den företagare, som kommer i åtnjutande av sådant bidrag, förbinder sig att nyanställa ett antal arbetare, som av det organ, vilket i detta fall skall företräda statens intressen, befinnes vara nödvändigt i varje särskilt fall.

Denna utredning bör omfatta samtliga grenar av det svenska näringslivet och förutsättningslöst pröva vilken maximiålder, som med hänsyn till rådande förhållanden på arbetsmarknaden i dess helhet och inom varje särskild gren av näringslivet kan vara den, som bäst överensstämmer med föreliggande behov av en reglering i berörda fall. Självfallet måste då utredningen även komma att pröva efter vilka grunder statsmedel böra utgå. Huruvida en dylik utredning kan komma att giva anledning till lagstiftningsåtgärder för att pensioneringen skall kunna verka tillräckligt effektivt, är det omöjligt att nu yttra sig om, men kommer detta givetvis att framgå som ett av utredningens resultat.

Ännu en sak bör i detta sammanhang påtalas, när den på ett intimt sätt är förbunden med de förhållanden, som vi här hava anfört.

En förtidspensionering kan mycket väl genomföras, som ovan framhållits, utan att ett motsvarande antal arbetare nyanställas. Detta blir förhållandet framför allt inom de Industrier, där möjligheter fin-

nas att ersätta den mänskliga arbetskraften med maskinella framställningsmetoder. Alldeles särskilt aktualiseras denna fråga i en tid, som kännetecknas av en intensiv och alltjämt fortgående rationalisering inom nära nog samtliga industrier av någon större betydelse. Vi vilja därför betona, att den utredning, som vi här föreslå, måste taga upp till prövning jämväl frågan om samhällelig kontroll över införandet av sådana maskinella och andra tekniska anordningar, som med sannolikhet komma att minska behovet av mänsklig arbetskraft. Detta betyder icke, att man på något sätt skall försöka hämma eller eljest motverka den utveckling till teknisk fulländning av produktionsapparaten, som pågår, men väl ett reglerande och anpassande av denna utveckling där den visar sig medföra sociala vådor av sådan art och omfattning, att människornas existens äventyras. Att så är förhållandet på en rad förut betydelsefulla och blomstrande industriorter, är tyvärr ett alltför väl känt faktum, och därför får det anses vara fullt motiverat, att som en motvikt till de renodlade ekonomiska synpunkter, som anföras i denna sak, framhålla problemets socialpolitiska betydelse, som inom sig rymmer även nog så beaktansvärda och verklighetsbetonade ekonomiska orsaker.

De åtgärder, som här påtalats, kunna knappast tänkas bliva föremål för en omedelbar och allmängiltig lagstiftning, utan fordra en snabb och smidig anpassning till fluktuationerna på arbetsmarknaden. Det torde därför så långt vi nu kunna bedöma saken ställa sig lämpligast att det inom statens arbetslöshetsorgan eller på annat sätt upprättas en särskild delegation, som får sig ålagt att efter närmare instruktioner företräda statens intressen i här berörda fall. Utredningen bör således också omfatta den organisatoriskt och administrativt mest ändamålsenligt formen för genomförandet av vad som kan komma att visa sig vara nödvändigt.

Med tanke på, att ungdomsarbetslöshetsfrågan är upptagen på dagordningen för Internationella Arbetsorganisationens konferens 1935, är det angeläget att här berörda frågor göras till föremål för en skyndsam och allsidig utredning, som bör kunna föreläggas 1935 års riksdag.

I anslutning till vad vi ovan anfört få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam och allsidig utredning, omfattande förutsättningarna för en statsunderstödd förtidspensionering som ett led i vår allmänna arbetslöshetspolitik med särskilt beaktande av betryggande garantier för nyanställning efter grunder, som utredningen finner anledning föreslå, samt i vilken utsträckning statlig kon-

troll är behöblig för att anpassa den tekniska utvecklingen på arbetsmarknaden till den förefintliga tillgången på arbetstillfällen och arbetskraft.

Stockholm i januari 1934.

John Sandén.

Edg. Sjödahl.